

Уахътэр ыкIи усаклор

Илъэхъан иорэдылуагъ

«...Уахътэм, уахътэм сидэбакъо,
Уахътэм икIо сидэхъун».

ЯХЪУЛІЭ Сэфэр

Адыгэ литературэм я 30-рэ илъэсхэм кыыхъагъэхэм ащыщыгъ ЯхъулІэ Сэфэр ыкIи илъэс 30-м ехъум (кыыгъэшлагъэр илъэс 63-рэ) лъапкъ поэтиер дахэу иусэхэмкIэ ыгъэбаигъ. КIэлакIэу усэныр ригъэжъагъ, иапэрэ тхылъ кызыхиутыгъэр 1940-рэ илъэсыр ары. Шэлэфэ, усаком иусэ-орэд шлагъохэм емызэщыжъэу ацигъэшлуагъэр, Хэгъэгущор, икIэсэ Адыгеир, цыф хъалэхэр арых.

Сэфэр лъэшэу фэрэзагъ совет хэбзакIэу цыф жъугъэхэм шъхъафитныгъэр, мамырныгъэр, зэфэдэныгъэр языгъэгъотыгъэм.

ЯхъулІэ Сэфэр Мыхъамодэ ыкIор Теуцожь районим ит къуаджэу Пэнэжыкыуае шэклогъум и 7-м 1914-рэ илъэсым кызыхъугъ. Ар сабылІэ ибэу къани, Iэхъо гуаджэу, мэфапкIэ кызыщыратырэу щычирэу кын мыгъуаекIэ щылагъ. ИнасыпкIэ, Совет хабзэр агъэуцуи, щылэ-кIакIэм чыплэ гъэнэфагъэ щуыбытыгъ. Ау икIэлэгъу блэкIыгъэм ыщэчыгъэу, пэкIэкIыгъэр ыгу къынагъ:

Сыегъэзыгъэу,
сытхъамыкIэу
СикIэлэгъур сэ исхыгъ.
Тятэ мылькоу
кыкIэныгъэм
Тихъагъожьы емнэцIыгъ.
Зэхэпцагъэу пыт ебагъэм
Бжыхъэ жьыбгъэр
щыхъушлагъ.
КIэлэ ибэу
сыкъэнагъэшъ, —
Сыды гуцэ сиамал...

Ау Октябрэшхом итыгъэ кыы-кыокIи, чIыгуи цыфи кыыгъэ-фэбагъ. Зэфагъэм, нэфынэм, шъхъафитныгъэм акIэхъопсы-щтыгъэ цыф кызызэрыкIо жъугъэхэм зыкIэ ащыщэу ЯхъулІэ Сэфэри гуапэ щыхъоу щылэ-кIакIэм фэкIуагъ, фэлъэкIырэ-мкIэ къогъанэ илагъэп.

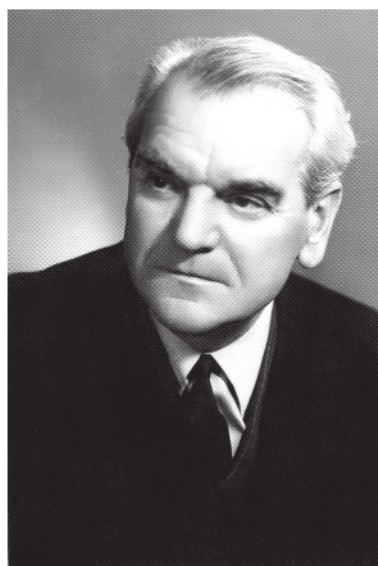
Къоджэ илъэсибл еджапIэр кызыеухым, Адыгэ мэкъумэщ-хъызмэт техникумэу Красно-дар дэтыгъэм чIахыи щеджагъ, 1933-рэ илъэсым дэгъоу кыы-ухыгъ ыкIи Адыгэ хэкум ит МТС-хэм, совхозхэм ащылэ-жъагъ. 1936-рэ илъэсым ком-сомол IофышIэу, ыужым хы-кум-прокурор Iофхэр ешIэх.

1941-рэ илъэсым щегъэжъа-гъэу 1942-рэ илъэсым нэс Дзэ гарнизоним итрибунал итхъамэтагъ, ащ пыдзагъэу партием и Адыгэ хэку коми-тет Iоф зыщышIэгъэ нэуж юри-дическэ IофшIэным зыфигъэ-зэжыгъ.

1947-рэ илъэсым Сэфэр Адыгэ тхылъ тедзаплэм иредак-торэу, нэужым Адыгэ радиом иредакторэу, итхъаматэу Iоф ышIагъ. 1959 — 1964-рэ илъэс-хэм Адыгэ тхылъ тедзаплэм кыыгъэзэжъыи, ащ иредакто-рыгъ.

Иусэ жьынчхэм
зайэтыгъ

1938-рэ илъэсым кыыщегъэ-жъагъэу Сэфэр ытхыхэрэр хиутыщтыгъэх. Усэхэмрэ поэ-мэхэмрэ зыдэт тхылъ пчъагъэ

С. ЯхъулІэ адыгабзэкIэ кыы-дигъэкIыгъэх: «Орэд къэсложт», «Ытхыгъэмэ ащыщхэр», «Стих-хэр», «ПсыорыпI», «Мэз тамэу си ПкIашъ». Усаком зыщымы-лэжъ ужым «Джэрпэджэжъ» зыфилорэр кыдэкIыгъ.

Сэфэр итхылъхэр урысы-бзэкIи кыдэкIыгъэх: «Ро-дине», «Всем сердцем», «С тобою, товарищ», «Твоими устами».

ЯхъулІэ Сэфэр 1963-рэ илъэ-сым кыыщегъэжъагъэу УФ-м итхакIохэм я Союз хэтыгъ.

Хэгъэгур,
Адыгеир
гъунэнчъэу
илъэлIагъэх

ЯхъулІэ Сэфэр иусэхэм гу-къэбзагъэр, хъалэлныгъэр, къэ-рарыр къахэщы. Советскэ шы-лэклэклэм кыыгъэпсэужыгъэу, ащ зэрэфэшъыпкъэр къахэщэу тхыгъэх. ЗэкIэ къэшлэкIыгъэ

чылопс дахэми, щылэклэ-псэу-кIэми, цыфхэми гукIэ аготэу зэрэусэрэр ащызэхэошIэ. Щы-лэныгъэм хэлъыр дэгъоу ышIэу, ышъхъэкIэ зэриушэтыгъэр иусэ зэфэшъхъафхэм кыралотыкIы. Ау усакомкIэ зэкIэмэ анахъ шъхъалэр Родинэр — Хэгъэгу-шор ары:

Ным нахъ лъаплэ
Насып бгъотына,
Родинэм фэдэ
Ны тэ кыипхына.
Тыдэ укIуагъэми
Ар уигъусэн, —
Родинэ класэм
Уиухъумэн.

ОхътакIэм шъхъэклафэ фишIэу етхы Сэфэр:

— Хэта уижъуагъор? —
Плю, укъэупчIэмэ,
— Родинэр, — сюнышъ
Джэуап къэстын.

Цыфым ыуасэ кIигъэтхъэу усэу «Цыфыр къэхъугъэмэ» зыфилорэр гъэпсыгъэ:

... Орэд тэмабгъор —
ГъэшIэрэ шлуагъ.
Шлуагъэ зыпылър —
Цыфы Iэшлагъ.

«Тихэку клас» зыфилорэ усэм ыгукIи ыпсэкIи зэпхыгъэ Адыге-им идахэ кыщелэ:

Тихэку класэ тыпэчыжъэу
Гъогу кын Iаджи татехъагъ.
Тыдэ тызщэи ижъы къабзэ
Бгъэм дэмыфэжъэу
зылутцагъ.

ЯхъулІэ Сэфэр иусэ мэкъэ жьынч, псынклэ, гурылогъошIу, псынклэу пщыщ мэхъу, уегъэ-разэ. Усэхэу «О, сикъалэу, сикъал!», «Пчэдыжъ рэхъат», «Нэфшъагъу», «Губгъохэр», мы-хэм анэмыкIхэр сурэтшыгъэ гупшысэ шлагъох, пейзажыр IэпкIэ-лъапкIэу зэригъэпсы-

рэм ищысэх. Сэфэр усэкло-пат-риотэу зэрэщытым ишыхъатых Хэгъэгу зэошхом хэтыгъэ тилы-хъужъхэу Бэгъужъыекъо Лелэ, Къош Алып — Советскэ Сою-зым и ЛIыхъужъ зэрафэуса-гъэр.

Усаком иусэ пэпчъ щылэны-гъэр, цыфхэр, хабзэр зэригъэ-лъаплэхэрэр къащылугъ.

Сэфэр
усэкло
къодыеп —
орэдусыгъ

ЫпшъэкIэ кызыэрэщысIуа-гъэу, ЯхъулІэр хэгъэгум, Адыге-им, цыфхэм афэшъыпкъагъ. Къэралыгъом игъэлсыкIэ-щы-лакIэ фэгъэхыгъэ орэдыбэ ытхыгъ: «Типартиэ», «Сэлам отэхы, Москва», «Тэ коммуни-стэр тэгъэпс», «Адыгееу сиклас», нэмыкIхэри:

Щылэныгъэм ипшыс,
сидунай иорэд, —
Сыгу къэплэтуэ,
сигъашIэ бгъэраз.
Сызыплугъэу, сихэку,
сянэ лъаплэм уфэд,
Адыгееу сигупсэу, сиклас.

УичIыплэ гупсэ уфэцагъэу, гукIэ сыдигъуи уепхыгъэмэ, мы усэ-орэдым нахъ дахэ улъы-хъужъын ищыкIагъэп. Джарэу гу минхэм къарыгущыIыкIэу усагъэ ЯхъулІэ Сэфэр. Ахэм арылъ лирическэ орэдхэу «СинэшлуцIэ дах», «Гупшыс», «Саидэ», «Мы чылэ пшъашъэ-мэ уакъыхэсхыгъ», нэмыкIхэри лъапкъ музыкэр зыгъэбаигъэх, цыфхэм якласэу къалох непэ кызынэсыгъэми.

МАМЫРКЪО
Нуриет.